

Fel på systemet eller fel på analysen?

Polens ekonomiska kris diskuteras i Ekonomisk Debatt nr 5/82 av Kristian Gerner och Stefan Hedlund. Artikeln kritiserades av Anders Åslund i Ekonomisk Debatt nr 3/83. Gerner och Hedlund återkommer här med en slutreplik.

Anders Åslund anser att vår analys av Polens ekonomiska kris i *Ekonomisk Debatt* nr 5/82 är bristfällig på två sätt. För det första har vi på ett flertal punkter misstolkat utvecklingen, och för det andra har vi misslyckats med att föra fram var den verkliga anledningen till krisen ligger, "nämligen i det ekonomiska systemet".

I vårt svar skall vi först skärskåda Åslunds kritik vad beträffar tolkningar av händelseförloppet, och därefter övergår vi till att diskutera de djupare orsakerna till krisen. Enligt vår uppfattning vilar Åslunds genmäle på en alltför rigid uppfattning om vad begreppet "reform" innebär i östekonomierna.

Åslund inleder med att diskutera storleken på Polens räntebetalningar, och här skall vi inte ta strid då vi tycks vara överens om att problemet är betydande. Vår första punkt rör i stället Giereks strategi. En grundläggande tes i vår artikel var att här fanns ett trendbrott, då Polen övergick från en extensiv till en intensiv utvecklingsstrategi. Här in-

vänder Åslund att det inte alls var fråga om något nytt. Diskussioner om förhöjd effektivitet hade pågått länge i Polen, och Gierек stod inte för någon förändring; snarare hade Gomulka fäst större avsikt härvid. Enligt vår uppfattning är detta en feltolkning. Begreppet "effektivitet" har karaktären av honnörsord i alla östekonomierna, och som sådant har det använts länge. Även i Sovjet har man länge talat om effektivitet och intensifiering, dock utan att göra något. Det väsentliga med exemplet Polen är att det här faktiskt skedde en omläggning till en intensiv utvecklingsstrategi. Åslunds påstående, att det "nya" var att man byggde sin utveckling på import av västlig teknologi, får närmast betraktas som irrelevant, då det är svårt att se var man annars skulle fått den ifrå. I Sovjet tillämpar man som sagt fortfarande en extensiv tillväxtstrategi.

Uteblivna systemförändringar

Nästa punkt rör vårt påstådda förmodande att någon "reform" skulle ha genomförts. Detta vill vi bestämt bestrida. Snarare är det så att hela vår artikel syftar till att visa hur den nya utvecklingsstrategin "gick på grund" *just på grund av* uteblivna systemförändringar. Om detta inte framgår kan vi bara beklaga. Åslunds sätt att tillskriva oss uppfattningen att satsningen misslyckades "pga dåligt väder, svag konjunkturutveckling i väst och felbedömningar såsom alltför stora investeringar", vill vi bestämt tillbakavisa som en övertolkning. Att perioden karakteriserades av dessa faktorer är ett faktum, och det torde vara svårt att påstå att de inte bidrog till att öka Polens börda. Åslunds påstående att "det finns ingen anledning att fästa något avseende vid dåligt väder", måste skorras falskt i en jordbruksministers öra. Vi vill däremot

KRISTIAN GERNER och
STEFAN HEDLUND är båda
verksamma vid Lunds universitet.
Gerner är forskarassistent i historia och Hedlund är doktorand i nationalekonomi.

bestämt förneka att vi gjort dessa faktorer till viktiga förklaringsvariabler.

Beträffande vår sammanfattande beskrivning av det polska problemet som (a) ett likviditetsproblem, (b) ett kortsiktigt försörjningsproblem, och (c) ett långsiktigt återuppbyggnadsproblem, hävdar Åslund — för det första — att "Polens problem är knappast ett 'likviditetsproblem', då Polen inte ens kan betala räntorna på sin statsskuld under några år framöver". (Sic!) Här kan vi bara fråga oss om inte detta är själva definitionen på *likviditetsproblem*. Vad vi *inte* har sagt är att det *endast* rör sig om ett likviditetsproblem.

På den andra punkten heter det hos Åslund: "Polens livsmedelsproduktion per capita är emellertid beaktansvärd trots minskningar. Distribution och marknadens funktionssätt torde vara viktigare problem". Här måste vi påpeka att det givetvis inte är nivåer utan förändringar som är väsentliga. Mycket viktigt är hur befolkningen upplever situationen, dvs tillgången på livsmedel och prisnivån. En hörnsten i vår argumentation var att det finns en kritisk gräns på detta område, under vilken man inte kan gå om ett totalt sammanbrott i relationerna mellan stat och befolkning skall förhindras. Att distributionsapparaten härvidlag är viktig torde väl närmast vara en självklarhet. Potatis som ruttar på åkern höjer knappast levnadsstandarden.

Den tredje punkten är kanske den allra viktigaste: "Polens problem är därför inte återuppbyggnad, utan ett rationellt utnyttjande av befintlig produktionskapacitet," hävdar Åslund. Ett sätt att tolka denna kritik är att vi eventuellt givit ett intryck av att den polska produktionsapparaten på något sätt förstörts i materiellt avseende, och därför skulle vara i behov av att åter byggas upp. Detta har inte varit vår avsikt. Återuppbyggnadsproblemet skall tolkas i termer av statsmaktens möjligheter att återställa sådana samhällsliga relationer att ett "rationellt utnyttjande av befintlig produktionskapacitet" kan uppnås.

Övergång till marknadsekonomi?

Här kommer vi till det verkligt väsentliga i sammanhanget. Åslund tycks anse att hindret för ett rationellt utnyttjande av resurserna helt enkelt är att Polen inte är en marknadsekonomi. Till denna kritik kan man förhålla sig på två sätt. Det första är att tro att Åslund menar att en övergång till marknadsekonomi är politiskt möjligt i Polens fall. Om så är fallet, kan vi bara konstatera att vi har skilda uppfattningar. Det andra är att utgå från att också Åslund anser att det är omöjligt att få den polska patienten att svälja marknads pillret. Men i så fall implicerar Åslunds argument att det är lönlöst att diskutera Polens problem med hänsyn tagen till de givna institutionella begränsningarna och att alla försök att bedöma den kommande utvecklingen är poänglösa. Det var emellertid vår uppfattning att det är meningsfullt med en sådan diskussion, eftersom det enligt vår mening finns graderingar även i helvetet (en analogi, som om vi förstätt honom rätt, är den som Åslund menar ligger närmast) och det inte är givet exakt hur utvecklingen blir.

Vi fann det givetvis inte vara nödvändigt att gå närmare in på välkända problem, som är gemensamma för alla ekonomier av sovjetisk typ. Den nivå som Åslund har valt för sin kritik är inte den, där en diskussion kan underlätta förståelsen av vad som faktiskt har varit specifikt för Polen.

En tredje tolkning av Åslunds kritik är att marknadslösningar skulle vara politiskt möjliga i ett senare skede, eftersom han säger att "denna lösning är *alltjämt* politiskt oacceptabel." (Vår kursivering.) Men det här intima sambandet mellan ekonomi och politik, som fö är huvudpunkten i Åslunds inlägg, har vi mycket klart belyst i vår artikel. Om Åslund begrundat följande satser i den, tror vi att han skulle förstätt att den enda avgörande skillnaden mellan vår och hans framställning är, att han särskilt påpekat det som vi tagit som ett självklart samband:

"Orsakerna till partiets låga auktoritet

tet i Polen står emellertid inte minst att finna i dess vanskötsel av ekonomin. Hotet mot partiet var samtidigt ett löfte om ett annat slag av ekonomi. Nu vänds orsakskedjan: för att kunna behålla greppet över Polen måste ryssarna se till att de polska kommunisterna — om än i militära uniformer — behåller greppet om befolkningen. Men detta kan bara ske till priset av bibehållande av den centralstyrda planekonomin. Att den ekonomiska planen är helt satt ur spel, är betydelselöst. Det är möjligheten till central kontroll av individerna det gäller”.

Referenser

- Gerner, K, och Hedlund, S., [1982], "Problemet Polen — kris eller katastrof?" *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 5.
- Åslund, A., [1983], "Den polska krisen är en systemkris". *Ekonomisk Debatt*, årg 11, nr 3.